

Jakowski, Marjan

Z życia nauki i życia Towarzystwa : Posiedzenie Publiczne 2 grudnia 1918 r. : Sprawozdanie Sekretarza Generalnego Marjana Jakowskiego z działalności T.N.W. za rok 1918

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 56, 9-20

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nych i knowań politycznych, jako Alma Mater całego narodu i źródło odżywcze potrzeb jego życia duchowego.

Pałac Staszica pozostać winien nie tylko wieczystą siedzibą Towarzystwa Naukowego, które zyskuje w nim znakomite pomieszczenie dla swych gabinetów, bibliotek, zbiorów i pracowni naukowych. Stanowić on będzie po wsze czasy widomy znak kultu dla nauki ojczystej, symbol czci dla jej dostojeństwa i zrozumienia jej potężnego znaczenia dla życia i wielkości narodu polskiego. A ponad tym gmachem unosić się będzie duch jego twórcy, wielkiego obywatela Polski – Staszica, pod którego znakiem odbywamy tu dzisiaj pierwsze posiedzenie, składając synowski hołd nieśmiertelnej jego pamięci.

Lecz i o zasługach mężów społecznych nie możemy zapominać. W dniu 29 marca r.b. zmarł prezes Towarzystwa Naukowego, Bronisław Chlebowski, jeden z członków założycieli Towarzystwa i długoletni przewodniczący wydz. literatury i językoznawstwa. Znakomity znawca literatury polskiej całe swe życie poświęcił badaniom w tym zakresie, których wyniki przedstawił w szeregu dzieł naukowych wybitnej wartości. Jak wielu uczonych polskich nie miał w ciągu całego życia możliwości dzielenia się swą wiedzą ze słuchaczami z katedry uniwersyteckiej. Dopiero wskrzeszenie polskiej wszechnicy w Warszawie dało mu tę możliwość w ostatnim roku jego życia. Towarzystwo Naukowe ma obowiązki wdzięczności względem zmarłego zarówno za jego działalność w Towarzystwie, jak i za dowody wielkiej dlań życzliwości, jakie dał w swej woli pośmiertnej, obdarzając Towarzystwo znacznym zapisem i przekazując swe bogate zbiory biblioteczne.

Proszę Dostojne Zebranie uczcić przez powstanie pamięć zmarłego.

2.

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego Marjana Jakowskiego z działalności T.N.W. za rok 1918.

Dostojne Zgromadzenie!

Po cztery kroć dzień 25 listopada, nasze święto doroczne, dzień w którym składamy społeczeństwu sprawozdanie z czynności naszego Towarzystwa, obchodziliśmy wśród wrzawy wojennej, jakkolwiek w niejednakowych warunkach. Gdy w roku 1914 zaledwie co ustał huk armat pod Warszawą, a wszyscy byli pod wrażeniem świeżo przeżytych chwil i wstrząśnień, lata następne 1915, 16 i 17 dały wprawdzie względne uspokojenie, naskutek oddalenia się od nas bezpośredniej wrzawy wojennej, lecz

przeżywalismy je pod ciężką i gniotącą pięścią okupanta, w warunkach ciężkiej niepewności co do dalszych losów naszego narodu. Dzisiejszy nasz obchód przypada już w okresie rokowań pokojowych, wśród niebywałego przewrotu dziejowego, lecz świta nam już prawdziwa jutrzienka lepszego spokojnego życia, jako narodu istotnie wolnego i niezależnego na terenie całej naszej ojczyzny. Nastrój ten musi się odbijać i na horoskopach dalszej egzystencji naszego Towarzystwa. Prawie wszyscy nasi członkowie odcięci w latach ubiegłych od Warszawy, wrócili już do kraju, czynność pracowni i gabinetów dawniejszych i nowopowstałych jest bardzo ożywiona, o ile jest to możliwe przy coraz większej trudności zdobywania środków pomocniczych do badań i przy utrudnionej komunikacji z innymi instytucjami naukowymi zagranicą. Oby tylko warunki materialne pozwoliły nam tak rozwijać nasze czynności, jak mamy zamiar i siły po temu – mamy nadzieję, że Towarzystwo nasze będzie kroczyć dalej po drodze rozwoju, a nawet szybciej i owocniej niż dotąd kroczyło.

W składzie osobistym Towarzystwa zaszły w okresie sprawozdawczym dość duże zmiany. Do dnia 1 lipca r.ub. liczyło Towarzystwo 4 członków honorowych i 130 rzeczywistych – ogółem 134. Od tej daty do dnia 1 lipca r.b. przybyło członków honorowych 6 i rzeczywistych 4. Na członków honorowych zostali powołani pp. Benedykt Dybowski, Oswald Balzer, Emil Godlewski sen., Bolesław Ulanowski, Fr. Chłapowski i Wł. Holewiński; na członków rzeczywistych wybrano pp. Bronisława Dembińskiego, Juljusza Kleinera, Aleksandra Mogilnickiego i Henryka Wielowieyskiego. Zmarł członek honorowy i Prezes Towarzystwa Bronisław Chlebowski, oraz 11 członków rzeczywistych – o 7 z nich mówiliśmy już w zeszłym sprawozdaniu, tu zaś wymienimy 4 członków zmarłych już po ułożeniu ostatniego sprawozdania, a mianowicie członka Wydziału II młodego historyka i dzielnego badacza Ignacego Tadeusza Baranowskiego oraz członków Wydziału III, znanego fizyka Wiktora Biernackiego, dzielnego lekarza pediatrę Józefa Brudzińskiego, oraz znaną z licznych prac w zakresie chemii fizjologicznej i bakterjologicznej Nadzieję Sieberową. Ogółem więc w okresie roku sprawozdawczego Towarzystwo nasze liczyło członków honorowych 9, rzeczywistych 123, ogółem 132.

Pozwólcie mi, Szanowni Słuchacze, poświęcić słów kilka pamięci zmarłych naszych kolegów.

O zmarłym ostatnio naszym Prezesie ś.p. Bronisławie Chlebowskim, jednym z założycieli Towarzystwa, mówić nie będę, gdyż uczynił już to pan Wice-Prezes w swej inauguracyjnej przemowie.

Ignacy Tadeusz Baranowski, młody, lecz wytrawny i płodny w rezultatach swej pracy badacz historyczny zmarł zawczasem dla nauki

polskiej i pozostawił po sobie lukę w szeregu badaczy wewnętrznych dziejów Polski. Zwłaszcza prace jego z zakresu życia ekonomicznego Polski w wiekach XVI, XVII i początku XVIII wyrobiły mu wybitne stanowisko historyka życia wewnętrznego naszego narodu. Nie doczekał się u nas katedry, która mu się słusznie należała. W Krakowie wykładał jako docent na Uniwersytecie Jagiellońskim, a u nas w Warszawie był bibliotekarzem biblioteki Ordyn. Krasińskich.

Wiktor Biernacki, znany fizyk i profesor tego przedmiotu na politechnice warszawskiej, należał do założycieli naszego Towarzystwa. Prace jego, zwłaszcza z zakresu załamania światła w cieczach, badania samodzielne nad zjawiskami elektrycznymi wogóle oraz nad promieniami katodnymi wyrobiły mu znane imię wśród uczonych fizyków. Zmarł zdala od kraju, zmuszony do wyjazdu do Rosji podczas ewakuacji Warszawy.

Józef Brudziński, lekarz pedjatra i działacz społeczny, a ostatnio pierwszy rektor odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego, w zakresie swej specjalności pozostawił po sobie duży szereg prac klinicznych i eksperymentalnych, zwłaszcza w zakresie symptomatologii zapalenia opon mózgowych oraz zastosowania leczniczego bakterji kwasu mlecznego w cierpieniach dróg trawienia, myśl podchwycona później przez innych badaczy, między innymi przez Miecznikowa. Zmarły nasz kolega był znakomitym organizatorem, dowodem czego powstałe dwa szpitale dziecięce w Warszawie i w Łodzi, oraz umiał skupiać około siebie i zachęcać do twórczej pracy naukowej młodych kolegów lekarzy.

Nadzieja Sieberowa, członek rzeczywisty Instytutu Medycyny eksperymentalnej w Petersburgu, długoletnia współpracowniczka prac i doświadczeń niezapomnianego Marcelego Nenckiego, ogłosiła duży szereg prac z dziedziny oksydacji, studja nad barwnikami krwi i ich pochodzeniem, nad sprawami chemicznymi w przewodzie pokarmowym, nad fermentacją pod wpływem drobnoustrojów. Wiele z tych prac poruszały i rozstrzygały pierwszorzędne i zasadnicze pytania z zakresu fizjologii i patologii. Jeszcze za życia ofiarowała znaczny fundusz (50.000 rb.) na założenie Instytutu im. prof. Marcelego Nenckiego dla uczczenia jego drogiej dla nas wszystkich, dawnych jego uczniów, pamięci.

Tyle o ubyłych z naszych szeregów członkach Towarzystwa. Cześć ich pamięci!

Posiedzeń odbyło Towarzystwo w okresie sprawozdawczym 87, z czego posiedzeń ogólnych 4, Zarządu 23, Rady pracowni naukowych 7, Komisji Rewizyjnej 3, posiedzeń Wydziału I i II po 9, Wydziału III – 10, posiedzeń Komisji: historycznej 6, językowej i do badań nad historją

literatury i oświaty po 1, meteorologicznej 2, fizjograficznej 7, oraz Sekcji antropologicznej i meteorologicznej po 3.

Przechodzę z kolei do jaknajkrótszego, aby nie przeciążać sprawozdania, zestawienia czynności naukowych Towarzystwa, rozpoczynając od jego wydziałów.

Wydział I językoznawstwa i literatury odbył w r. 1917/18 9 posiedzeń, na których przedstawili swe referaty pp.: A. A. Kryński, K. Kosiński, K. Wóycicki, J. Dicksteinówna, Z. Gąsiorowska, A. Lange, K. Moszyński i M. Smolarski.

Komisja do badań nad historją literatury i oświaty na skutek decyzji Wydziału I wznowiła zawieszoną, wskutek nieprzyjaznych warunków, działalność i wybrała na swego przewodniczącego p. G. Korbuta.

Gab. Filologiczny w drugim roku swego istnienia prowadził w dalszym ciągu pracę w kierunku przygotowania do druku dzieł pisarzy polskich w. XVIII-go w krytycznych wydaniach, dla zamierzonego wydawnictwa „Biblioteki pisarzy polskich wieku XVIII-go i pierwszej ćwierci XIX-go”. Brak jednak narazie niezbędnego funduszu na wydawnictwo nie pozwala jeszcze na rozpoczęcie druku.

Wydział II nauk antropologicznych, społecznych, historii i filozofji w okresie sprawozdawczym odbył 9 posiedzeń, na których wygłoszono 19 referatów: z zakresu historii 13: C. Ehrenkreutzowa, M. Handelsman, M. Hertzówna, S. Kętrzyński, A. Kraushar, M. W. Łodyński, W. Trojanowski, K. Tymieniecki; z zakresu historii sztuki: Z. Batoski, W. Tatarkiewicz; z zakresu historii prawa: S. Ehrenkreutz; z zakresu archeologii: R. Jakimowicz, B. Werner.

Komisja Historyczna w pierwszej połowie roku sprawozdawczego przystąpiła do szerszych prac organizacyjnych.

Omówiono i przyjęto obszerny plan opracowania bibliografji historii Polski w okresie od r. 1815 do 1863-go, przedstawiony przez pp. Handelsmana i Mościckiego.

Zatwierdzono plan dalszego ciągu wydawnictwa ksiąg sądowych mazowieckich, opracowany przez pp. Handelsmana i Tymienieckiego, postanowiono wydać II tom „Ksiąg referendarskich”, opracowany przez ś. p. Ign. Tad. Baranowskiego oraz rozprawę p. Siemieńskiego o „Symbolice wydawniczej”. Omawiano plany wydawnictwa materiałów do historii powstania 1863 r. i do historii stosunków miasta Wilna, próbowano wreszcie wznović wydawnictwa, przerwane na początku wojny.

Wydawnictwo Kodeksu mazowieckiego prowadzone było dalej przez p. Kochanowskiego dzięki temu, że rozporządzało zasobem papieru, zawczasu przygotowanym.

Wreszcie na naradzie historyków, zamieszkałych w Warszawie, przyjęto plan księgi zbiorowej, poświęconej omówieniu pracy naukowej ś. p. Tadeusza Korzona we wszystkich jej dziedzinach.

Gabinet Nauk Historycznych pozostawał nadal pod zarządem kierownika p. M. Handelsmana. Asystentem był p. A. Rybarski, zaś po jego ustąpieniu – p. Stetkiewicz.

Zbiory gabinetu powiększały się w miarę możliwości przez nabywanie źródeł i opracowań zachodnio-europejskich, przede wszystkim niemieckich, jako łatwiejszych do sprowadzenia. Stosunki z instytucjami naukowymi polskimi w Krakowie i Lwowie były, jak w r. ub., bardzo utrudnione tak, że w zakresie najnowszych publikacji naukowych polskich dają się odczuwać duże braki. Nabytki, jak i w latach ubiegłych, dotyczyły przede wszystkim źródeł, a następnie – publikacji o charakterze podręczników uniwersyteckich z zakresu nauk pomocniczych, metodyki historycznej i historii ustroju państw Europy Zachodniej. Z wydawnictw źródłowych nabytych w roku sprawozdawczym, wymienić należy wielotomowy Codex Brandeburgiensis. W chwili obecnej Gabinet posiada 1553 dzieła. Z Gabinetu korzystało 749 czytelników.

Główne prace Gabinetu – przedsięwzięcia wydawnicze w roku sprawozdawczym nie mogły być prowadzone normalnie. Strajk drukarski i olbrzymi wzrost cen druku zahamowały zupełnie w początku kwietnia wydawnictwo ksiąg sądowych mazowieckich. Obok trzech drukujących się tomów prowadzono prace nad przygotowaniem dalszych tomów tegoż wydawnictwa.

W roku sprawozdawczym prowadzono dalej prace również nad atlasem historycznym ziem Rzplitej.

Komisja Statystyczna w ubiegłym roku sprawozdawczym od 1.VII.1917 do 1.VII.1918 – była nieczynna.

W okresie sprawozdawczym Gabinet nauk ekonomicznych był również nieczynny z powodu braku funduszy.

Wydział III nauk matematycznych i przyrodniczych odbył 10 posiedzeń, na których odczytano i rozpatrzono 75 prac, rozpraw i komunikatów ściśle specjalnego charakteru. Z zakresu anatomji: pp.: J. Koelichen, E. Loth i J. Majewski; antropologii: Ks. B. Rosiński; astronomji: J. Krassowski; bakterjologii: Z. Bichniewiczówna, St. Serkowski, S. Sierakowski i J. Wolman; biologji ogólnej: R. Minkiewicz; botaniki: S. Dziubałowski, E. Malinowski, Z. Puchalski i Z. Wóycicki; chemji: M. Dominikiewicz, M. Fordoński i K. Jabłczyński oraz F. J. Wiśniewski; fizjologii: K. Białaszewicz, K. Szokalski, J. i T. Viewegerowie; fizjologii porównawczej: H. i St. Przylęccy;

geologii: J. Cybulski, J. Czarnocki, K. Kowalewski, S. Lencewicz, J. Lewiński, St. Małkowski i J. Samsonowicz; matematyki: St. Mazurkiewicz, A. Rejchman, J. Rudnicki i F. J. Wiśniewski; meteorologii: Wł. Gorczyński, W. Pogorzelski i Wł. Smosarski; patologji: M. Erlichówna, E. Flatau i Br. Sawicki i Zylberlast-Zandowa; patologji ogólnej: B. Dębiński; wreszcie z działu zoologii: J. Domaniewski, J. Prüfer, W. Stefański, St. Sumiński, J. Sztolcman, J. Turi i H. Zagrodziński.

Komisja Fizjograficzna przy Wydziale III Towarzystwa Naukowego Warszawskiego ukonstytuowała się dopiero w dniu 15-ym grudnia 1917 r. Prócz organizowania prac w sekcjach poszczególnych, Komisja Fizjograficzna postawiła sobie zadania: a) skupienia przy Towarzystwie Naukowym Warszawskim pracowników na polu fizjografji krajowej, b) działalność wydawniczą na tem polu, c) współdziałanie w sprawie organizacji państwowych Instytutów Fizjograficznych. W okresie sprawozdawczym Komisja Fizjograficzna odbyła 6 posiedzeń ogólnych.

Z poszczególnych 5 sekcji Komisji rozpoczęły pracę tylko Sekcja Meteorologiczna i antropologiczna.

Sekcja Meteorologiczna przejęła działalność istniejącej już od października 1908 r. Komisji Meteorologicznej i odbyła 3 posiedzenia, na których wygłosili referaty pp.: Wł. Gorczyński, A. B. Dobrowolski, W. Pogorzelski i W. Smosarski.

Sekcja Antropologiczna przejęła działalność istniejącej dawniej przy Wydziale II Komisji Antropologicznej oraz posiedzeń konferencyjnych, urządzanych następnie w Pracowni Antropologicznej T.N.W. i w okresie sprawozdawczym odbyła 3 posiedzenia, na których wygłosili referaty pp. R. Jakimowicz i K. Moszyński.

Przewodniczącym Komisji Fizjograficznej był p. K. Stołyhwo, sekretarzem p. Wł. Gorczyński.

Rada Pracowni Naukowych (przewodniczący p. Stanisław Thugutt, sekretarz p. Kazimierz Białaszewicz), odbyła w roku sprawozdawczym ogółem 9 posiedzeń, na których były rozważane sprawy następn.: 1) został opracowany regulamin dla zakładów naukowych T.N.W.; 2) były rozważane projekty organizacji dwu nowych pracowni przy T.N.W.: pracowni fizjologii roślin, której kierownictwo zaproponowano prof. Emilowi Godlewskiemu (sen.) i pracowni biologji ogólnej; 3) sprawa ustąpienia p. T. Koźniewskiego ze stanowiska kierownika pracowni chemji fizjologicznej i lekarskiej – obecnie stanowisko to wakuje; 4) roztrząsano sprawę podwyższenia etatów personelu zakładów naukowych T.N.W.

Pracownia Antropologiczna rozwijała się dalej pomyślnie. Kierownikiem był, jak dawniej, p. Kazimierz Stołyhwo, asystentami –

pp. D. Lipcówna, ks. B. Rosiński i R. Tyłplówna oraz pp. R. Jakimowicz i St. Krukowski.

Działalność naukowa w Pracowni Antropologicznej obejmowała nie tylko zakres antropologii właściwej, lecz również archeologię i etnologię. Na porządku dziennym były prace pp.: R. Jakimowicza, J. Kisielewskiego, D. Lipcówny, K. Moszyńskiego, R. Tyłplówny i B. Wernera. Ogółem w okresie sprawozdawczym były opracowywane w Pracowni Antropologicznej 24 tematy, a od początku istnienia Pracowni prócz prac, znajdujących się na ukończeniu, bądź też dopiero zapoczątkowywanych, ogłoszono drukiem 65 prac naukowych, które zostały w niej wykonane całkowicie lub częściowo.

Podobnie, jak i w latach ubiegłych, odbywały się w Pracowni Antropologicznej posiedzenia konferencyjne, które miały na celu rozpatrzenie i przedyskutowanie oryginalnych prac naukowych, wykonanych w zakładzie, jak też prac zgłoszonych oraz referatów, mających charakter sprawozdawczy.

Oprócz działalności ściśle naukowej, pracownia antropologiczna T.N.W. służyła również w sprawie planowego zwiększania ilości adeptów tej gałęzi wiedzy, a mianowicie w lokalu pracowni antropologicznej odbywały się ćwiczenia praktyczne z antropologii i anatomji człowieka. W ćwiczeniach tych brało udział w okresie sprawozdawczym osób 20.

Pracownia Antropologiczna T.N.W. służyła również w okresie sprawozdawczym swym księgozbiorem, urządzeniami i zbiorami naukowymi 19 osobom oraz Zakładowi Anatomji opisowej Uniwersytetu Warszawskiego, które korzystały z pracowni antropologicznej dla swoich spraw naukowych.

Razem w okresie sprawozdawczym pracowało w pracowni antropologicznej i korzystało z jej księgozbioru, urządzeń i zbiorów naukowych 69 osób.

Wreszcie zaznaczyć należy, że w r. 1918-ym z funduszu wieczystego im. ś.p. M. Stołyhwowej przyznana została przez Wydział nauk matematycznych i przyrodniczych T.N.W. nagroda ks. Bolesławowi Rosińskiemu za pracę p.t. „Charakterystyka antropologiczna ludności wsi Kaszyc i Przeworska w Galicji”, która to praca została wykonana w Pracowni Antropologicznej i ogłoszona drukiem w sprawozdaniach T.N.W. w r. 1917-ym.

W Pracowni Fizjologicznej kierownik p. K. Białaszewicz wraz z szeregiem osób prowadzili badania nad energetyką głodu i śmierci, nad ogólną przemianą materji i energii u zwierząt zmiennocieplnych i ciepłokrwistych, nad swoistością białka zarodkowego, nad czynnikami wewnętrznymi rozwoju kultur i nad linjami ciągłymi wycoczków, wreszcie

nad działaniem produktów przemiany materji na wymoczki. Prace te prowadzili pp.: T. Vieweger, R. Minkiewicz, J. Viewegerowa, R. Szretter, H. Pitzelówna i S. Goldberżanka.

W roku sprawozdawczym zostały ogłoszone na posiedzeniu Wydziału III 4 prace pp.: K. Białaszewicza, T. Viewegera, J. Viewegerowej i St. Przyłęckiego, a przy pracowni czynne było „Kółko fizjologiczne”, na którym referowano prace najnowsze, przeważnie oryginalne. Kółko odbyło osiemnaście posiedzeń w ciągu roku.

W Pracowni Meteorologicznej obok stałych prac obserwacyjnych, a zwłaszcza pomiarów natężenia promieniowania słonecznego oraz wypromieniowywania, najważniejszym wynikiem działalności w okresie sprawozdawczym było opracowanie i wydanie nowych izoterm Polski, Europy i kuli ziemskiej. Dla ziem polskich izoterm były już wprawdzie ogłoszone poprzednio w publikacji o „Temperaturze powietrza w Polsce”, gdy jednak w pracy poprzedniej uwzględnione były prawie wyłącznie tylko stacje na ziemiach polskich, jakkolwiek położone na obszarze koło miljona km², sięgającym od Bałtyku do Karpat i do morza Czarnego oraz od Odry z Nissą Łużycką do Dniepru, to w nowym opracowaniu zakres ten został rozszerzony początkowo na Europę a następnie i na całą kulę ziemską.

W ten sposób zamierzony cykl podstawowych opracowań klimatycznych, z których już tom III ukazuje się w druku, zawiera materiały źródłowe dla przyszłej syntezy nie tylko klimatu Polski, ale niejako dla klimatografji globu całego. Po ukończeniu dwóch tak zasadniczych czynników meteorologicznych, jak ciśnienie i temperatura powietrza, są obecnie opracowywane stosunki opadowe i prądy powietrzne w Polsce.

Nowo ogłoszone izoterm Europy oraz kuli ziemskiej nie mogły być opracowane tak źródłowo, jak izoterm Polski; uwzględniają one jednak lepiej zdobycze lat ostatnich (zwłaszcza w Antarktydzie i w Arktyku oraz w strefie międzyzwrotnikowej), niż dotychczas reprodukowane w różnych atlasach i wydawnictwach mapy izoterm świata, częściowo już bardzo przestarzałe.

Zarówno świeżo ogłoszone izobary Polski, jak i izoterm, oraz izoamplitudy rzucają nowe światło na indywidualne stanowisko i charakter klimatu Polski. Jakkolwiek całokształt faktów, potrzebnych dla uzasadnienia indywidualizmu klimatycznego ziem polskich nie został jeszcze wyczerpany, to jednak już dotychczasowe opracowania pozwalają nam wypowiedzieć twierdzenie, że Polska stanowi swoistą klimatyczną krainę, na której (w pobliżu dawnych kresów wschodnich) przebiega pas graniczny między typem atlantycko-europejskim a typem kontynentalnym klimatu.

Oprócz dużej pracy p. Wł. Gorczyńskiego „O nowych izotermach Polski, Europy i kuli ziemskiej” z dodatkiem o charakterze klimatycznym Polski, ogłosili swe prace pp.: W. Pogorzelski, St. Kosińska, E. Stenz, F. Piotrowski i Wł. Smosarski.

W Pracowni Neurobiologicznej prócz kierownika, p. E. Flatau, pracowało w roku sprawozdawczym 11 lekarzy. Obecnie w druku znajduje się drugi tom prac pracowni neurobiologicznej. Prace podzielone są na 3 działy: a) prace z dziedziny neurologji doświadczalnej (E. Flatau); b) Prace z dziedziny anatomji układu nerwowego (J. Koelichen); c) Prace z dziedziny anatomji patologicznej i patologji układu nerwowego (M. Bornstein, M. Erlichówna, E. Flatau, Br. Sawicki i St. Kopczyński).

Prace wykonywane w pracowni należą przeważnie do dziedziny neurologji doświadczalnej i dążą do wyświe tlenia pochodzenia chorób nerwowych, sposobu ich rozwoju oraz stosowania na drodze eksperymentu prób leczenia tych chorób. Liczba móz gów z patologji ludzkiej w muzeum pracowni do dn. 1 lipca 1918 r. wynosiła 308.

Pracownia Radjologiczna w ciągu roku sprawozdawczego pozostawała pod kierownictwem p. L. Wertensteina. Pracowali w niej pp.: M. Nadratowska, A. Muszkatówna, H. Herszfinkel i H. Lachs.

Działalność naukowa pracowni skierowana jest na badania zagadnień fizyki i chemji radjologicznej. W pierwszym dziale, fizycznym, opracowywane tematy ogniskują się dokoła kilku zasad przewodnich. Przedewszystkiem pracownia specjalizuje się w kierunku t.zw. odskoku promieniotwórczego. Po drugie, szczególne uwzględnienie znajdują sprawy dotyczące zmienności zjawisk promieniotwórczych w czasie, zmienności, ujętej t.zw. prawem wykładniczym i odstępstwami od tego prawa. Po trzecie studjowane są metody wspólne radjologii i innym działom fizyki; chodzi tu między innymi o wydzielanie ciepła przez ciała promieniotwórcze i o własności fizyczne emanacji radu. Wreszcie duże uwzględnienie znalazło specjalne badanie fosforescencji, wywołanej przez ciała promieniotwórcze. W dziale chemicznym interesują pracownię przedewszystkiem własności elektrochemiczne substancji radjoaktywnych.

Poza promieniotwórczością program i uposażenie pracowni radjologicznej pozwala na badania z innych działów fizyki i chemji fizycznej. Tak np. w ciągu roku sprawozdawczego prowadzone były badania nad ultramikroskopją roztworów koloidalnych.

Warsztat pracowni w dalszym ciągu był czynny i wyrabiał oprócz aparatów specjalnych, również przyrządy miernicze o charakterze ogólnym, jak elektrometry, galwanometry i tp.

Zebrania konferencyjne prowadzone były w pracowni w dalszym ciągu.

Działalność Pracowni Serologicznej pod względem wytwórczym w okresie sprawozdawczym wyraziła się w wyrobie tych samych co w latach ubiegłych surowic i szczepionek. W tym celu uodparniano 9 koni. Wszystkie konie przebyły dni instytutowych 3078. Drobniejszych zwierząt: królików, świnek morskich, myszy zużyto za mk. 1.088 fen. 47. Utrzymanie koni, wskutek podrożenia paszy, wymagało coraz większych wydatków. Koszt utrzymania konia wynosił przeciętnie mk. 5 fen. 36 na dobę i wzrasta nadal niepomiernie. Wogóle wskutek drożyzny zwierząt, ich utrzymania i drożyzny chemikalji, warunki egzystencji pracowni stają się coraz cięższe.

Kuratorem pracowni był w roku sprawozdawczym Sekretarz generalny T.N.W. M. Jakowski; czasowym zastępcą kierownika do 15 czerwca 1918 – p. Zenon Karłowski; od 15 czerwca r.b. objął kierownictwo nad pracownią po powrocie do kraju p. Teofil Gryglewicz; czasowym asystentem był do 15 czerwca r. 1918 – p. Ryszard Szerypo; od 15 czerwca – p. Zenon Karłowski; laborantkami były: p. Wanda Karłowska i do 1 kwietnia r. 1918 p. Barbara Grabowska; od 1 kwietnia – p. Natalia Rokossowska.

Pracownia Zoologiczna w roku sprawozdawczym pozostawała pod kierownictwem p. J. Tura. Oprócz kierownika pracowali w niej: asystent pracowni p. St. Sumiński oraz pp.: H. Zagrodziński, Z. Zakolska, H. Raabe, ks. R. Wierzejski, L. Ostrzeniewski, Z. Krasieńska, K. Demel.

Wydawnictwa Towarzystwa, dające miarę na zewnątrz rozwoju naszej instytucji, były obfite w dziale oddzielnych prac, których ogłoszono 8. Natomiast druk sprawozdań był nieco opóźniony, przeważnie z powodu częstych przerw w druku wskutek bezrobocia w drukarniach. Udało się nam nabyć spory zapas papieru po cenach względnie niskich, co ułatwia nam możliwość dalszego prowadzenia wydawnictw względnie taniej, niżby to na obecne ceny wypadło. Ogółem wydrukowano:

1. Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego Rok X (1917) Wydział I-II, zeszyty 4-9 i Wydziału III-go zesz. 4-8 i Rok XI (1918) Wydział I-II, zesz. 1 i Wydziału III, zesz. 1-3.

2. Rocznik Tow. Nauk. Warszawsk. Rok X (1917).

3. „Prace” Tow. Nauk. Warsz. a) Wydziału II-go, nr. 13, Wincenty Trojanowski. Rodowód godła herbowego Warszawy; nr. 14 Leon Kozłowski. Badania archeologiczne na górze Klin i nr. 15 Leon Babiński i Roman Kuratow-Kuratowski, Studja nad dziejami prawa polskiego prywatnego; b) Wydziału II-go, nr. 23 Stanisław Małkowski. O wydmach piaszczystych okolic Warszawy; nr. 24 Edward Loth. Odmiany tętnicy szyjnej głębokiej (a. cervicalis profunda) i tętnicy szyjnej wstępującej (a. cervicalis ascendens); nr. 25 Jan Tur. „Nić osiowa” i „Czop metastomalny” w rozwoju owodniowców (Amniota); nr. 26 Zygmunt Wóycicki. Z badań nad Malwowa-

temi i nr. 27 Władysław Poliński. Materiały do fauny malakozoologicznej Królestwa Polskiego, Litwy i Polesia.

4. „Wydawnictwa” Tow. Nauk. Warszawsk. Wydziału III-go, Bolesław Rychłowski: „Materiały do Hydrologji Królestwa Polskiego i ziem przyległych”.

Zamiana Wydawnictw Towarzystwa z instytucjami zagranicznymi była nadal utrudnioną i prawie niemożliwą naskutek trwającej wciąż wojny. Natomiast z instytucjami i towarzystwami naukowymi w kraju trwała ożywiona w tych samych rozmiarach co i w roku poprzednim.

Co do biblioteki T.N.W., to w organizacji jej zasadniczej nie zaszły w r. sprawozdawczym żadne zmiany. Dnia 1 listopada 1917 r. dział skatalogowany obejmował 8831 dzieł, dn. 15 lipca 1918 r. – 9821.

W ciągu roku sprawozdawczego biblioteka otrzymała dar p. Jerzmanowskiej, składający się z około 500 dzieł (w których wiele dubletów biblioteki T.N.W.). Biblioteka im. F. Kamińskiego, składająca się z 2000 dzieł, pozostaje bez zmiany.

Biblioteka im. F. Błońskiego, po uporządkowaniu i wydzieleniu dubletów, składa się z 3602 dzieł i jest dostępna dla pracowników.

W bibliotece, poza pracownikami T.N.W., pracują 4 panie z ramienia R.G.O.

W żadnych zjazdach naukowych zagranicą Towarzystwo nasze udziału nie przyjmowało. Do udziału w pracach Komitetu Obchodu Kościuszkowskiego delegowany był Wice-Prezes, p. L. Kryński.

Na konferencji Wydziału Filologicznego Akademji Umiejętności w Krakowie w sprawie ostatecznego ustalenia pisowni polskiej z ramienia Towarzystwa brał udział p. Gabrjel Korbut.

Na pogrzebie Prezesa Akademji Um. w Krakowie, ś.p. Stanisława Tarnowskiego, delegatem Towarzystwa był Wice-Prezes p. L. Kryński, a z powodu zgonu ś.p. Tadeusza Korzona Towarzystwa Naukowe przyjęło udział w uczczeniu zasług znakomitego historyka i zbiera fundusze na wydanie monografji o Kościuszcze.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo przyznało dwie nagrody: 1) Ks. B. Rosińskiemu za pracę już wymienioną w sprawozdaniu Pracowni Antropologicznej i 2) Przemysławowi-Romanowi Korczak-Dąbkowskiemu w kwocie rb. 421 kop. 90 im. R. Kuratowej za prace, dokonane w latach 1915 i 1916 oraz dawniejsze.

Tyle mam do zakomunikowania co do plonów naukowych naszego Towarzystwa. Względnie trudnych warunków egzystencji finansowej, o czym nadmienię niezwłocznie, oraz ze względu na utrudnienia stanu wojennego, były one, sędzę, obfite.

Natomiast warunki materialne egzystencji Towarzystwa są coraz cięższe. Wprawdzie do jedynej dotąd wspierającej nas instytucji, t.j. Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowym im. dr. Józefa Mianowskiego, przybyła w roku sprawozdawczym nowa, t.j. Ministerjum Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, które przyznało nam w pierwszym półroczu 1918 r. zasiłek na cele naukowe w wysokości 25.000 mk., lecz wszystko to nie wystarcza skutkiem rosnącej drożyzny na prowadzenie naszych zakładów i na wydawnictwa Towarzystwa.

Ofiary, dawniej płynące dość obficie, obecnie znacznie się zmniejszyły. Są one wnoszone przeważnie na cele specjalne, wydawnicze lub nagrodowe i wyniosły ogółem niewielką sumę 4.344 mk.

Towarzystwo w okresie sprawozdawczym otrzymało dwa zapisy testamentowe ś.p. Prezesa swego Br. Chlebowskiego ok. 50.000 rb. i ś.p. Ludwika Kunkla, lecz oba te zapisy nie mogły być dotąd zrealizowane, podobnie jak niektóre znaczne zapisy dawniejsze, np. ś.p. hr. T. Potockiego.

Wogóle zaznaczyć musimy, że trwająca tyle czasu wojna wszechświatowa odbiła się bardzo niekorzystnie na materialnej stronie życia naszego Towarzystwa. Natomiast pod względem naukowym, jak to wyżej zaznaczyłem, idziemy ciągle naprzód, rozwijając w sposób szybki swą produkcję naukową.

Nie tracimy jednak nadziei, że warunki te zmienią się na lepsze w miarę uspokojenia i powrotu do normalniejszych, pewniejszych czasów, zwłaszcza gdy Ojczyzna nasza żyć będzie nadal jako państwo niezależne, nie podległe uciążliwym warunkom rządów wrogich nam sąsiadów i gdy społeczeństwo, nie będąc skrepowane niepożądaną opieką obcą, tem chętniej zechce przyczynić się do rozwoju nauki polskiej.

Z tem gorącym życzeniem i przekonaniem, że tak będzie, kończę nasze sprawozdanie za rok jedenasty działalności naszego Towarzystwa. Sprawozdanie, wygłoszone po raz pierwszy w gmachu b. Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Oby cele i ideały, jakie przyświecały temu, niezapomnianemu w historii nauki polskiej Towarzystwa były i dla nas drogowskazem dalszej naszej działalności.